

Postajni Nande.

I.

Globoko je bil še zašel v slabo tovarišijo, trdno ga je že držala v svojih pesteh, a Nande se še ni zavedel tega in se tudi ni maral zavedati. Nasprotno — prav dobro se je počutil med vaškimi tovariši in bil ves zadovoljen, če se jim je posrečilo kako drzno podjetje. — Kolikokrat ga je svarila skrbna mama, naj se ne druži s takimi paglavci, kot sta bila Peregrinov Lojze in Slavčev Tone — zaman. Pri prvi priložnosti se jima je pridružil in šli so zopet po starih potih.

A nekaj je vendar še ohranil med slabo tovarišijo — mehko srce, ki je sicer včasih popolnoma zaspalo, a se potem tem hitreje prebudilo. Takrat je delal Nande dobre sklepe, kakršne je mogel pri svojih osmih letih, in začel že živeti po svojih dobrih sklepih. Toda zopet sta prišla Lojze in Tone; par lepih besed — in v Nandetetu je spet zaspalo mehko srce, zaspali dobri sklepi, in on je bil spet stari Nande, sin postajnega načelnika v Borovcu . . .

Na postaji je zapazila neko jutro Nandetova mati miško, ki je počasi prilezla iz luknjice in potem urno švignila pod omaro. Ni mogla trpeti teh malih, nadležnih, lačnih živalic: zato je takoj sklenila, da si poišče kje kakšno mačko. In res — še tisto popoldne je vlekla v kuhinji dreto majhna, bela mucka. Bila je vsa zadovoljna in vesela; kajti tako dobro se ji še ni nikjer godilo kakor na postaji.

Tako je mislila mala, bela mucka; a Nande in Lojze sta mislila vse drugače. Da bi bila vedela muca, da jo čaka smrt že v mladih dneh, bi bila gotovo že prvo uro pobegnila iz postaje. — A muca ni vedela tega, ko ji je bilo tako prijetno na novem domu . . .

Kakih deset korakov od postaje se razteza tik pod železniško progo dolga in precej globoka jama. Gosti grmi šibkih vrb rastejo tam, in tla so vsa mehka, kajti pokriva jih zelena, sočna trata, in le tupatam se blesti beli pesek, in to le na pobočju. Bele marjetice, glavičasti zajčki, modre vijolice rastejo tam — v državi mladega kralja Nandeta, kakor se je sam imenoval.

Istina — v tej jami se je čutil Nande kralja s neobzirno močjo. Tu je preživel najlepše trenutke svojega mladega življenja. Saj je tičal cele popoldneve na mehki trati, med grmi, med marjeticami in vijolicami. Hodil je na lov — imel je puško, ki mu jo je naredil oče iz bezga — zasledoval je dolgonoge kobilice in jih streljal, da je bilo veselje. Ko se je pa naveličal lova, je sédel k grmu. Tam je imel kopo, kjer je žgal oglje. Lepo se je dvigal modrikast dim iz luknjic, ki jih je naredil kakor kak izkušen ogljar ob straneh svoje drage kope. V usta si je vtaknil pipo, ki jo je izdelal iz reclja debele zeljnate glave, in vlekel je in vlekel — a iz njegovih ust ni bilo dima, ker v Nandetovi pipi ni bila tobaka.

In Nande se je vlegel na trato in gledal v nebo. Meglice so plavale tam, in nad njimi je bilo vse modro, tako jasnomodro! In meglice so hitele

k goram, k belim goram, pokritim z večnim snegom, in tam gori rastejo planinke, in tam gori rastejo mežikeljni, in vse je tako lepo tam gori na belih, z večnim snegom pokritih gorah . . . In Nande je sanjal, sanjal o meglicah, o planinkah, o belih gorah, in iz njegove kope se je dvigal lahno modrikasti dim in se razgubljal med vejami tihe vrbe . . .

Kakšen dečák bi bil Nande s svojim mehkim, sanjaviim srcem, da ni bilo Peregrinovnega Lojzeta in Slavčevega Toneta! — A on je jel padati vedno globlje v slabo tovarišijo, ki ga je držala s trdimi pestmi, in se še tega ni zavedel! Le še poredkoma je hodil v svoje kraljestvo, kopa je že davno ugasnila in razpadla, kobilic je bilo vedno več tam, a on ni zapazil tega — on, kralj tihe, radosti polne jame! —

Sedem dni je odbežalo, odkar je vlekla dreto mala, bela muca na postaji. Bilo je jasno jutro, kakršnih je dosti pod belimi, z večnim snegom pokritimi gorami. Čez vso dolino so se razlili solnčni žarki, in tam v ozadju sta goreli v čistem solnčnem blesku sivi glavi velikanov Prisanka in Razora . . . Med tihi mir so doneli le glasovi jasnih zvončkov ovac-vodnic, ki so se pasle po sočnih rebrih . . .

Nande in Lojze sta se sešla tisto jutro sredi vasi. Po kratkem pomenku sta sklenila, da gresta spet enkrat po dolgem času v jamo kraj postaje. In šla sta in gledala podrto, zgorelo kopo. Nande je pa razbrskal glino in jel pobirati oglje, ki je bilo pa že jako slabo. V tem opraviilu ga je zmotil Lojze, ki je začudeno zaklical:

„Glej jo no! Mačka!“

Nande je pogledal tja, kamor je kazal Lojze, in zagledal je belo, majhno mucu, ki se je solnčila v prijetnih žarkih.

„To je naša.“

„Vaša?“ se je začudil Lojze in začel klicati: „Muca, muca!“ . . . a muca se ni zmenila za prijazne besede; kajti nji je bilo vse boljše v zlatem solncu, ki jo je gredo tako ljubo.

A Lojze je pobral kamen s tal. „Le čakaj! Bom videl, če me boš sedaj slišala, ti mačka, ti grda!“ — Zavihtel je roko — debel kamen je sfrčal iz nje in letel proti mucu . . . Kratek hip — in muca je zamijavkala tam gori.

„Ahá, sedaj me pa sliši — in kmalu me bo še bolj!“ Pa pobere drugi kamen in ga vrže proti mucu . . . In ta je zamijavkala še glasneje in se začela opotekaje premikati.

Nande je gledal vse to z mirnim srcem. Naposled se ga je polastilo nekaj, a sam ni vedel, kaj. Obšlo ga je neko divje veselje, da bi še on poizkusil svojo roko. Pobral je kamen in ga vrgel z vso močjo proti mucu, da je zamijavkala tako milo, da bi bila omečila kamen, in se je zgrudila na tla . . . Nande je povetil roko in gledal prestrašeno na ono mesto, kjer je ležala muca tiho, nepremično, in globoko v duši ga je nekaj zapeklo, da bi bil kričal na glas . . .

„Hoho, kaj bo pa to?“ — Lojze se je zasmel na glas, toda utihnil je takoj; kajti nekdo mu je pripeljal zaušnico, da mu je zašumelo v glavi vse . . . Zagledal je za sabo gospoda kontrolorja in vedel je takoj, da ne

bo dobro, če ostane v jami. Kakor blisk je šinil mimo Nandeta in izginil med grmovjem . . .

Nande je pa ostal sam z gospodom kontrolorjem v jami. Ta ga je prijel z obema rokama za ušesa in vlekel, tako vlekel, kot bi jih bil hotel odtrgati. Gospod kontrolor je bil sicer dober mož; toda kar je videl na lastne oči v jami, to ga je razvnelo, razburilo tako, da ni maral vedeti o usmiljenju. Vednobolj je vlekel Nandeta in vpil brez sape:

„Ti malopridnež, ali se ti ne smili uboga žival? . . . Ti lopov! . . . Ubil si nedolžno mačko, ki ti ni storila nič žalega. Ti si jo ubil, ti . . . in tvoj ničvredni tovariš . . . Le čakaj, čakaj — pokazal ti bom, kako prijetno je to, le čakaj!“

Gospod kontrolor se je razvnel čimdalje bolj; izpustil je Nandetova ušesa in se lotil njegove glave. Pa je priletela njegova razsrjena desnica na desno, pa na levo, pa kamorsizebodi.

Naenkrat je pa vstala v Nandetu misel, svetla misel: do sém te je pripeljala slaba tovarišija, pred katero so te svarili v šoli, doma zaman! — Vstala je pod težkimi udarci gospoda kontrolorja, in Nande se je zavedel . . . Zbudilo se je zopet mehko srce, ki je zaspalo v Lojzetovi družbi, in Nande je spoznal, kaj je storil. Ustrašil se je tega spoznanja in se stresel . . . Ali je bilo mogoče, da je mogel kaj takega storiti? Ali je bilo mogoče? . . . Nande je zajokal — zajokal ne pod udarci gospoda kontrolorja, ampak pod težo bridkega spoznanja in težke vesti.

Gospodu kontrolorju se je zdelo naposled zadosti; zasmilil se mu je deček, ki je tako voljno prenašal zaslužen kaznen. Popravil si je klobuk, pobral palico, ki mu je bila padla na tla, in govoril Nandetu:

„Ali vidiš zdaj, kaj je morala prestati uboga mačka? Glej, tam gori leži mrtva in vidva sta jo pobila . . . Videl sem vse od daleč in žal — prepozno sem prihitel sem. A naj dobim onega paglavca, gorje mu! Kajti on je še bolj kriv kakor ti. Vse sem videl! — Ali boš storil še kdaj kaj takega?“

Nande je še vedno jokal in jeknil komaj slišno: „Ne . . .“

„Upam, da ne. — Prejel si del zaslužene kazni, a drugi del te še čaka. Zdaj grem k tvojemu očetu in mu povem vse . . . Le čakaj!“

Gospod kontrolor je odšel hitro iz jame, a premislil se je: ni šel k Nandetovemu očetu, kakor je rekel. Bil je prepričan, da je ozdravil dečka, o katerem je vedel, da je bil nekdaj priden, a da ga je zapeljala slaba družba. Prejel je kaznen, ki je ne bo pozabil . . . in čemu treba še druge? —

In gospod kontrolor je odšel po cesti, ki pelje od postaje v vas . . .

II.

Nande se je zavedel globočine, v katero je padel po slabi tovarišiji. In ko se je zavedel te globočine, je začutil tudi one trdne vezi, ki so ga sklepale s slabo družbo — in v srcu mu je bilo tako grenko in žalostno, da so mu še vedno tekale solze po licih, ko ga je že davno zapustil gospod kontrolor . . . Sedel je na trato kraj grma, kjer je včasih ležal, medtem ko se je dvigal modrikasti dim iz njegove kope.

Z roko si je podprl glavo, na licih so mu drhtele solze, a on jih ni otrl. . . . In ko je tako sedel, so prišli k njemu spomini davnih dni, šepetali so mu tako mehko, tako prijazno, da jih ni mogel odsloviti. Poslušal jih je z vso dušo, in zazdelo mu je, da se mehčajo tiste vezi, ki so ga držale v slabi tovarišiji, mehčajo se ob teh spominih, in duša mu postaja vedno prestejša. In videl je, kako hodi po jami s puško v roki, kako strelja kobilice, videl je modrikasti dim svoje kope, nad sabo bele meglice in nad temi jasno nebo. Vse to je videl in zahrepenel je po vsem tem — ali vmes so se prikazali znani obrazi s škodoželjnim posmehom . . . In Nande je spoznal med temi obrazi tudi Lojzetovo in Tonetovo obličje. Za temi obrazi, se je pa prikazala ubita muca, gospod kontrolor, njegove roke in njegove razsrjene oči — in to je bila globočina, v katero je bil padel po slabi tovarišiji.

„Strani, strani!“ je zaklical Nande škodoželjno se smehljajočim obrazom tovarišev — in si so izginili . . . Prišle so zopet one lepe prve podobe in ga vabile nazaj — smehljale so se tako prijazno, tako vabljivo, da se jim je vdal Nande popolnoma. Čutil je, da se mehčajo one vezi vedno bolj . . . in naposled izginjajo. Le mrtva muca mu leži še pred lepimi podobami.

Nande je zaihtel nanovo . . . Ali je bilo treba tega? — Uboga muca, uboga muca! . . . In on jo je pomagal ubiti, on, ki ni mogel prej nikomur storiti kaj žalega . . . Nande je jokal in spoznaval v svojem srcu: slabi tovariši so vsega krivi. Pri tem spoznanju mu je postajalo vedno lažje okrog srca . . . Naposled je vstal, obrisal si solze in šel proti mestu, kjer je ležala muca mrtva, krvava.

„Muca, muca!“ je klical z žalostnim glasom — a muca ga ni slišala, muca je bila ubita . . . Pa je šel nazaj, vzel velik kol, ki je ležal na tleh, in začel kopati grob za ubogo, ubito muco tam doli na koncu jame, kjer je cvetelo največ marjetic.

Ko je bil grob izkopan, je šel po muco in jo spustil vanj. Nato je zasul grob z zemljo, naredil veliko gomilo iz kamenja in šel nazaj na staro mesto in se zaglobil v misli. Njegov obraz je bil bled, njegove oči rdeče od joka; solnce je šlo više, vedno više, a Nande je še vedno sedel na trati kraj vrbovega grma . . .

Nandetova mati je že davno pripravila kosilo — a Nandeta od nikoder, oče je že davno pokosil, a Nandeta od nikoder! Materi se je zdelo čudno, kje hodi danes ta nesrečni otrok, saj kosila ni še nikdar zamudil . . . Bila je ura ena — Nandeta od nikoder, bila je ura dve — Nandeta spet od nikoder! — Kje je vendar? Zjutraj je bil odšel že navsezgodaj in bi bil moral vendar enkrat že priti domov . . .

Mati je stopila vun pred postajo in šla doli po trati, da bi malo pogledala okrog. Prišla je do jame in gledala po njej. Tedaj se ji je zazdelo, da leži tam doli za grmom nekaj črnega . . . Stopila je tja in res — tam je ležal Nande objokan, ležal je z zaprtimi očmi in — spal.

Mati se je začudila . . . Kaj se je vendar pripetilo nesrečnemu otroku, da spi tukaj bled in objokan? Sklonila se je nad njim in ga stresla nalahko: „He, Nande, pojdi kosit!“ — Prestrašen je odprl Nande oči in prestrašeno gledal vanjo.

„Kaj se ti je pa zgodilo?“ je vprašala mati.

Nande je vstal in šel z njo. Po poti pa ji je povedal vse — saj čemu bi zakrival? Naj ga kaznujejo še tako, zaslužil je in pretrpel bo voljno. Ima tudi trden sklep, da se poboljša, odpove slabi tovarišiji, ki ga je zavedla tako daleč.

Mati je poslušala in naposled rekla: „Vidiš zdaj, kam je vse prišlo? — Nande, kolikokrat sem te prosila: Ne družì se z onimi malopridneži! A ti me nisi poslušal, ti si se še vedno družil. — Zdaj vidiš, kam so te dovedli tvoji prijatelji! . . . Ko bi bil poslušal moje besede, bi se ne bilo dogodilo nikdar kaj takega — a tako . . . Prav, prav je imel gospod kontrolor — še bolj naj bi te bil!“

S povešeno glavo je poslušal Nande materine besede, in tudi v njem je bilo jasno, da bi se ne bilo to dogodilo, da je poslušal mater. Solze so mu zopet silile v oči, ko jo je prosil:

„Mama, odpustite mi — saj nikoli ne bom več tak in še pogledal ne bom Lojzeta in Toneta.“

Materi je bilo mehko okrog srca; prepričana je bila, da bo držal Nande svojo besedo, in obšlo jo je veselje ob mislih na tistega starega Nandeta. Zato mu je odpustila vse in tudi očetu ni povedala ničesar — saj je Nande pretrpel dosti za svoj prestop, vrnil se je od slabih tovarišev, kamor se nikdar več ne bo vrnil. — Hvala Bogu, da je prišlo vse tako zaradi muce, vse samo zaradi muce! . . . In pa da ni prišlo prepozno . . .

* * *

Kralj Nande je spet ležal v svojem kraljestvu — v jami pri vrbovem grmu. Modrikast dim se je zopet dvigal iz kope in plaval proti nebu. Tam so se gibale bele meglice, nad njimi je bilo modro, tako modro in jasno. Meglice so hitele proti belim, z večnim snegom pokritim goram, in te gore so bile tako lepe, tako čarobne! Bele planinke rastejo na njih, dehteči mežikeljni rastejo na njih — na belih, z večnim snegom pokritih gorah . . . zvončki ovac-vodnic zvončkljajo s srebrnim glasom tam, veseli pastirji pojejo tam — vse je tako veselo, tako čarobno na belih, z večnim snegom pokritih gorah . . .

In Nande je sanjal o meglicah, o belih gorah, kakor predavnimi dnevi — in čutil srečo, čutil mir v svojem srcu. Še mar mu ni, če kje zakovika glas Peregrinovega Lojzeta ali Slavčevega Toneta. Srečen je v svojem kraljestvu, v svoji jami.

C. Slavin.

